

SZÉKELYSÉG

A SZÉKELYFÖLDET ÉS NÉPÉT ISMERTETŐ HAVI FOLYÓIRAT.
REVISTĂ LUNARĂ PENTRU DESCRIEREA SECUIMEI.

Dosarul No. Inreg. 1019-1938. Tribunalul Odorhei.

Szerkeszti—Redactează:
BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztőség és kladóhivatal: Odorhei
Redacția și administrația: Odorhei.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

A mai megzöndörödött, telfordult világban már az sem lehet meglepetés, ha a lapok farkán meghuzódó rovat végre ide az éltre kerül elé!

Sokan észrevették olvasóink közül, hogy a szépen, lejtiben folyó munkánk a X. évfolyamába lépett. Üdvözetüknek, jókívánatainknak adtak kifejezést! Ne vegyék rossz néven, ha hasonló postai uton nem viszonzhatjuk, bár jól tudjuk, hogy az egyéni összeköttetés mennyire fontos érdeke volna a lapnak s főként az ügynek, amelyet képvisel!! Még az időt kiszorítanók arra, csak a rengeteg postai költséget nehéz volna előteremteni, hisz magának a lapnak az előállítási költségét is bajosan tudjuk összehozni!

Ezt a tényt különben azoknak a kedvéért is fel kell említenünk, akik *egyéni dolgaikban kérnek szaktanácsokat!* Egy darabig még ment valahogy a válaszolás, mert sok tekintetben közérdekűek is voltak a törekvéseik, de... rém haragot idéztünk elé sokakban, hogy válasz nélkül hagytuk megkeresésüket! Hogy teljesen őszinték legyünk, egy kicsit elfutott a pulyka méreg minket is, amikor Tőlük olyan dolgokra vártak választ, amit tudományos szakintézetnél is csak nagyobb költségek mellett kaphattak volna meg s ugyanakkor egy nyomorult válaszbélyeget elfelejtettek beküldeni. Az érthető bosszankodást az is fokozta sok esetben is, hogy az illetők még csak annyival sem voltak figyelmesek, hogy a munkánkat legalább a lapunkra való előfizetéssel támogatták volna!!!

Tehát több megértést s belátást kérünk! Hálásan köszönjük jóakaróink figyelmességét s kérjük, hogy szeretetüket őrizték meg ügyünk számára ezutánra is!!

Orbán Balázs

halálának 50. évfordulója lesz április 19 én.

Mi ezt a magunk részéről egy teljesen, csak rávonatkozó közleményekből álló számmal ünnepeljük meg! (*Szívesen vesszünk közleményeket, adatokat!*) Hisszük, hogy társadalmi alakulataink az 1929 évi, születési 100 as évfordulóhoz hasonlóan megtalálják a módot a »legnagyobb székely« emlékének a méltó felújításához.

„Hogy becsületet szerezzek édes fajtámnak“.

A józseffalvi Székely Albert falujának leégése előtt néhány nappal szerződést kötött a bukovinai Szereth város nagy temploma 20 regiszterű orgonájának mult karácsonyra való elkészítésére. Azonban a régi hangszernek az ujan felhasználható alkatrészei, a munkára kapott pénzeldleg a faluval együtt félhét multán porráégett.

A tűzvész hírére a faluba érkeztek a szerethi urak, kik ijedten kérdezték, hogy mi lesz az orgonával? Ám a négyelemít végzett, harisnyás művész szemök láttára kapott fel a földről egy hányódó, muszka szuronyt és saját leégett háza paraszánál megizzitva, kalapálta ki belőle első, uj esztergakését. Nemsok idő multán az esztergagépet is megfaragta égetett körtefájából és az égés utáni héten a józseffalvi első szükség-szint is ő tákolta össze, hogy a hamu és korom fölött elkezdhesse orgonája építését. És hogy — amint gyakorta mondta — »becsületet szerezzek édes fajtámnak«, meg ura maradjon adott szavának, eladta megmentett állatait, sőt földje termését is még a lábán. Aztán éjt napot egytétve látott hozzá munkájának, miközben kezében szerszámjával, hátát az orgonaszekrényének vetve napjában alig pár órát aludt hétszámra. — Bámulatos ügyességű keze alatt sorra alakult ki a királyi hangszer 1080 darab fa- és horgony sipja a legapróbbaktól a legnagyobbakig, köztük 2 m. 70 cm.-es homlokzat cinsip meg 2 m. 80 cm.-es pedálsip is, miket szintén önmaga kalapált, domboritott ki.

Mesébeillő az a törhetetlen energia, amivel, az utolsó sipig, gombig a derék harisnyás székely művész alkotta, (melyek között egyetlen gyári készítmény nincs!) óriási mű a kikötött határidőig tökéletesen elkészült.

Karácsony küszöbén, vasárnap szentelték fel az új orgonát egyházi és polgári kitűnőségek jelenlétében, kik a fölszentelést követő ünnepi ebéden, — melyen sok fényes egyenruha között az álmatlanságtól kivörösödött szemű, szerény művész nemesegyszerűségű, székely népviseletében vett részt, — meghatottan hallgatták a körülményeket, mik között ez az igazán véres-verejtékkel épített orgona megszületett és csodálkozó elismeréssel adóztak a lángeszű székely ezermester diadalmas akaraterejének.

(Csiki Lapokból.)

A Hormonoknak még hire sem volt, mikor már a székely atyafi tudott róla!!

Ugy tudományos téren, mint a gazdasági életben mostanában egy újabb divatos szó kezd szerepelni. A legrégebben ismert csodálatos működésű *erjesztők* (enzimek) után a *vitaminkérdés* zaklatta fel a világot. Most újabban meg az állati szervezet belső mirigyei által kiválasztott igen fontos anyagoknak, a hormonoknak a szerepe kezd mind világosabb lenni!

Mint a kémikusok megátalapították, a modern szerves kémiának ez az új triálizmusa ad megoldásra váró meglehetősen nehéz problémát!

Már volt alkalmunk rámutatni, hogy a székely ember kiváló megfigyelő képessége már sok olyanról tudott, amit a tudományos kutatás később fedezett fel s adta meg a nálunk már régen tapasztalt dolognak a magyarázatot.

Még a mult században — amikor a hormonoknak a hírét sem tudták. — Háromszéken, Nyujtód községben *Erdő István*, az öreg mészáros a vizelletet mindig a sertések vállujában öntette. A különös kosztadás okát kérdezve, azt az érdekes magyarázatot adta, hogy ő úgy hallotta az öregektől, de ő is azt tapasztalta, hogy a sertései jobb étvágyal esznek, erőteljesebbekké válnak és gyorsabban fejlődnek s a betegségekkel szemben is ellenállóbbak, ami akkoriban nagy dolog volt, mert a mostani megszokott védőoltásokat nem ismerték.

Ma már — az akkoriban csodálatos tapasztalatnak az okát — meg tudjuk adni a hormonokkutatások alapján. A sok minden közül, a vizelettel kapcsolatban a nemi mirigyek válladékaról tudjuk, éppen hogy azok *gazdagok* a sejtek fejlődésére serkentően ható hormonokban. Hisz tulajdonképpen ezen alapult a híressé vált Steinach-féle «fiatalító» eljárás is, amelynek primitív formája a Brown Séquard hormon injekciós kísérlete volt 1889 ben.

A hormonprobléma székelyföldi vonatkozása is igen jó figyelemztetés arra, hogy a népi megfigyelések gyűjtésének nemcsak néprajzi értéke van, hanem azok igen fontos gyakorlati és tudományos felfedezésre is vezetnek, ha azokat a szaktudományok munka alá veszik.

B. J.

Székelyek a pesti rádióban. *Barabás Zoltán dr.* egyet. m. tanár 1939 dec. 22-én Miért sir a baba címen tartott előadást Ezen a nap *Varga Károly dr.* Tordától Zsibóig c. alatt olvasott fel. Dec 23 án közvetítette a rádió *Csanády György* hangjátékát saját rendezésében, Békesség a földön címen Jól esett hallani a minden ízében székely beállítást. December 31-én *Tompa Pufi* székely góbságai. 1940 jan. 6. *Éltes Lajos dr.* A székelyek magyarságáról tartott előadást Jan 11-én a székely *Gaál József* énekes bohózatát, a Peleskei nótáriust adták elő. Jan 14 én volt *Ugron Gábor* a Magyar művészet és műpartolás előadása. Jan, 19-én hangzott el *Sándor Jenő*, a kiváló székely dalköltő: Udvarhelyi templom c. dala, Jan. 22 én *Kemény Gábor dr.* olvasta fel Mikes Törökországban c. dolgozatát.

Székelyek a Zsilvölgyében.

II.

1872 től 1883-ig a rendelkezésemre álló adatok alapján a következő statisztikai megjegyzéseket tehetem a zsilvölgyi székelység helyzetére, fejlődésére: A születések száma évenként 15—20 között váltakozott. Különösen Csikbalánbányáról jönnek nagyobb számban az ottani bányaelet hanyatlása folytán. Csikszentdomokos nagy népességével alkalmas forrásként ontja a székely anyákat a Zsilvölgye felé. A székely nők tartják fenn a hazai kapcsolatot, a hagyományok szeretetét. Míg a férjük a bányamélyén, vagy a központi műhelyekben dolgozik, addig ők szorgalmas munkával teszik otthonossá a Telep és a gyarmat házait, szedik rendbe a gyermekeket s örködnek azok erkölcsi felett.

A csiksomlyói bucsura még ma is sokan hazajárnak és a radnai Mária áhitatát is ők teszik bensőségebbé. A bucsu szelleme itt is tovább él lelkükben és a vidék templomainak, egyházközségeinek bucsuira is szorgalmasan eljárnak. Felkeresik a szomszéd Vulkán, Lupény és Aninosza templomait. Nagyboldogasszony, Sarlósboldogasszony Mária neve ünnepén.

Ha az alábbi székely családi neveket végig olvassuk a származástani adatok mellett, e vallásos lélek indítóokaira is rábukkanuk. Az I. közleményünkben mint legelső települt családokon kívül később még a következő beszivárgások történtek.

Csikbalánbányáról: Bálint, Szöcs, Antal, Tamás, László, Bács, Lengyel, Deák. Hajdu, Molnár, Kopacz, Jere, Ádám, Silló, Gorboj, Sándor, Kósa, Farkas, Mészáros, Böjte, Szöllösi, Kelemen, Csulai, Kis, Papp, Biró, Almássy, Simó, Hajdu, Székely, Györke (de Vargyas), Péter, Szegedi, Anda. Csikszentdomokos, mint a felcsiki nép szaporodásának ősi fészke sem maradt mögötte a baláni áramnak, mely a Zsilvölgye felé áradt: Mákszem, Ferenc, Kiss, Kerestély, Simon, Papp, Mészáros, Székely, Jakab, Sándor, Szöcs, Bács, Gyenge, Vencel, Lada. A szomszéd községekre is átragadt a pénzkeresés lehetőségének láza és még a gazdagabb községekből is vándorolni kezdtek a Zsilvölgye felé. Csikszenttamásról Gergely, Csikjenőfalváról: Mészáros, Fazakas, Borboj, Bálint, Szabó, Szöcs, Geder családok. Karcfalva Baricz, Biró? Kósa, Hajdu, Holló, Karda, Barabás, Darvas. Dánfalva: László, Szöcs, Kósa, Antal, László. Madaras: Fazakas, Szöcs, Ambrus, Pista, Szabó, Gál, Bálint, György, Erdős, Koleta, Tordai, Fazakas, Ambrus, Juhász. Csikcsicsó: Fazakas, Csikrákos: Both, Madéfalva: Jakab, Csikszereda: Szabó, Forró. Csiksztkirály: Márton, Csiksztlélek: Vitos, Csiksztsimon: Holló, Darvas, Taploca: Külös, Csiksomlyó: Váltó, Gyergyósztmiklós: Deák, Vargyas, Gyergyóalfalu: Vargyas, Oláhfalú: Mihály, Lörincz, Gátró, Szentkbánya: Tódor, Deák, Szkatolna: Szalai, Baróth: Demjént telepíti az új remények földjére.

Székely László.

A mi kincseink!

Kollégium, tanítónőképző, könyvtár, néprajzi muzeum a székely anyavárosban.

A székelyudvarhelyi református kollégium hivatalos alapítási éve 1670., amikor *gróf Bethlen János* 1000 arannyal örökös fundamentumot ad a nemes „*ortodoxa scholának*”. Ez a hatalmas összeg leányának, a menyasszony *Zsófiának*, aki az esküvő előtt váratlanul meghalt, a hozománya volt, amely most örökös, állandó lelki kincsekké változott. Ez nevei a rózsákat s e rózsák illata : a tanítónők áldozatos élete.



A székelyudvarhelyi református tanítónőképző intézet.

Kiss Gergely professor idejében (1766—87.) a kollégiumban megjelenik a bölcsészeti és a teológiai akadémia is. Így az udvarhelyi kollégium 1832-ben *főiskola* címet nyer és kibővül a jogi tanszékkal, melynek tudós tanára *Szylveszter Dénes* lett.

Az 1848—49-iki időkben a kollégium sokat szenved. Diákjai a honvédségben harcolnak és halnak meg a magyar szabadságért. Ezért derék tanárjait rabságra hurcolják s az intézetre hadisarcot vetnek ki az osztrákok. Csak 1850-ben nyithatja meg kapuit a kollégium újra Mogyorósy, Szabó L. és Kiss Ferenc professzorok buzgósága után. A főiskolai karok 1852-ben szűnnek meg. A fiu-főgimnázium dr. *Makkai Sándor* püspök gondolata és dr. *Illés Gyula* egyházkerületi tanácsos jó igyekezete folytán 1927-ben alakult át a helyzet és a fejlődés törvénye szerint igazán mint a leányiskolává, amelyre az egész Erdély magyarsága büszkeséggel néz.

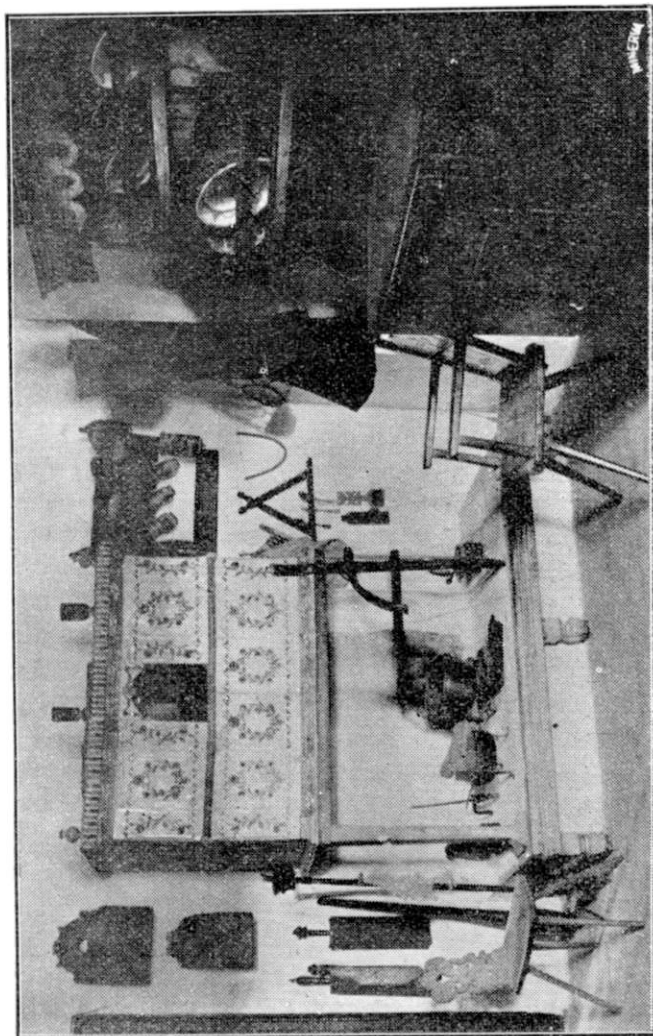
Dr. Váró Gézané Csató Gabriella igazgatónő, kinek jóságos neve máris ott ragyog a legnagyobb magyar pedagógusok érdemei között, mikor átvette a tanítónőképző intézet vezetését, dr. *Makkai Sándor* püspököt üdvözlő ékes beszédjében ezeket mondta :

„A kollégiám ősi cimerében három viruló, havasi rózsza van. Igérem, hogy ezek a szimbólikus virágok a hit, remény és szeretet áldott hajításai lesznek a munkám és vezetésem alatt növekedő, ifju tanítónő nemzedék lelkében örökké!”

Valóban virág van mindenhol. A kertben, a játszó udvaron, az ablakokban, a kényelmes és tiszta folyosókon. A világos és ragyogó tantermekben a legszebb virágok : a mosolygó gyermekek. Mindeniken izléses, egyforma, világoskék, székelyszóttos egyenruha, de mindegyiknek más és más a gallér, kézelő és melldiszító himzése gyönyörű, magyar motívumokból egyénien megtervezve. Elismerő dicsérettel kell megemlítenünk a szép rendes tornacsarnokban felállított „székelykapu” színpadot, *Haász Rudolf* tanár művészi tervezését és munkáját.

Kevesen tudják, hogy Erdély egyik leggazdagabb iskolakönyvtára is több mint 20 ezer példányszámmal szintén a székelyudvarhelyi kollégium birtokában van. Alapját *gróf Bethlen János* 26 darab és *Apaffy Mihály* fejedelem 18 darab könyvadománya képezi. A könyvtár kincsei között találtuk : *Thuróczy J. Chronica Hungarorum* (1483.) kézzel színezett képeivel és iniciáléival, *Pázmány P. Igasságra vezető Kalauzát* (1623-ból), *Kempis Tamás C. Jézus követéséről való könyvnek magyar fordítását* (egyetlen ismert példány), melyet tekintetes és nagys. Haller Sigm. urnak beteges caplanja, M. Vásárhelyi Gergely, peczi prépost, a helybeli r. kath. főgimn. alapítója fordított le. Általában a XVI., XVII. és XVIII. század irodalma gazdagon van képviselve a tanítónőképző könyvtárában. (Elzevir kiadványok!)

Szép, értékes anyaga van összegyűjtve a székely néprajzi muzeumban, amely *Haáz Rudolf lelkes munkája*. Négy nagy teremből áll az iskola gazdag muzeuma. Nemes példa arra, hogy a nevelő, jó tanítványaival mekkora szellemi vagyont tud összegyűjteni, ha hivatásának tudatában van. Hiszen a Székelyföld második legnagyobb néprajzi muzeumát nagyobbrészt miad a diákok hordták össze, gyűjtötték



Részlet a néprajzi muzeumból.

a lomtárból, a padlásról, elpusztulásra szánt helyekről tanáruk irányítása mellett.

Az első teremben a templom, temető és a régmúlt emlékei fogadják a látogatót. A falon művészi Haáz képek a régi diák életből: a diákbál, ahova cseberben vitték a város szép leányait, hogy be ne

sározzák az új cipellőt, a cipőosztás jelenete, a diáktörvénytársaság (sedria) csipős itélete, a szolgáló édes álma a ládáján, a számbavétel lustra és így tovább.

A második teremben a mezőgazdasági szerszámok, szövőfonó felszerelések színes tárháza van kiállítva. Itt látható a farönkből készült öt szittyakerék négy kereke. Az érdekes kerék vastagsága 25 cm., magassága pedig 65, tengelynyílása pedig 18–20 cm. A patakfalvi Ferenczi kuriáról került a múzeumba. A földmivelés és pásztorokodás tárgyai után egy teljesen bebutorozott székelő konyha és szoba következik — diszben.

Az utolsó szobában a székelő ezermesterkedés pazar és mesés tárgyai vannak kiállítva. Miniatűr székelő gyalogkapu, himes járomfák, cifra, zörgős guzsalyfa gyűjtemény, a finomművű súlykoló sorozatban az a legszebb, melyet a legszerelmesebb székelő legény készített az ő szíve választottjának. *Egyik szebb, mint a másik!* Kancsó, bokály, tányérsorozata is lebilincseli a hozzáértő figyelmét. Népi hangszerek, lakodalmi szokások emlékei, husvéti tojások, Vass Áron székelő állatszobrásznak figyelemreméltó alkotásai, meg a székelő néplélek sok szép remeke gyönyörködtet ebben a teremben védő üveg alatt.

A mintaszerű gyűjteményhez hasonlókat szeretnénk látni a többi székelőföldi iskolákban is!

Lévai Lajos dr.

Dr. József Miklóst az újonnan alakult magyar unitárius egyházkerület püspökének választotta meg az ősszel tartott nagy zsinaton. József eddig is, mint püspöki vikárius dolgozott fáradhatatlanul az egyházi téren, de mint költő, műfordító és zeneszerző is megbecsült, ismert nevet szerzett magának.

Boga Alajos dr. kanonokot a pápai prelátusi méltósággal tüntette ki a pápa. A kiváló történetíró, akinek az első székelő történetírói művének az ismertetését köszönhetjük, a tanügyi fokozatok teljes sorát csinálta végig, mindenütt a legnagyobb sikerrel dolgozva érte el a legmagasabb fokot. Kiváló tudása és munkarejére különösen ma-napság van nagy szüksége a tanügynek!

Héjja Pál dr. alsócsernátori születésű ezredorvost az olasz király az olasz korona rend lovagkeresztjével és lovagi címmel tüntette ki.

Márton Ferenc újabb sikereinek elismerését jelenti a Képzőművészeti Társulat által a nagyművésznőnknek adományozott Rökk Szilárd nagy díjának az elnyerése.

Varga Nándor Lajos sztyeggyői szül. művészt, bpesti főiskolai tanárt az angol Rézkarcolók Kir. Társaságába választották be. *Buday Gyögyöl* pedig a *Székelő Balladák* illusztrálásáért érte ugyanez a kitüntetés.

Góbéságok.

Megütögeté . . .

Még a nagy háboru előtt történt! Zsombory András Cluj-kolozsvári rendőrbíró barátomnál valék az egyik hetivásári napon Belép a rendőr s egy fakupákat s tölcésereket (hogy eltűnt ez a népi esztergályos munka az életünkéből!) áruló székely atyafit hoz magával, vagyis hivatalosan mondva »állit elő«! U.ánuk kullogott egy szomszédfalusi testvér is! Ennek bizony nagyon sanyaru volt az ábrázata, még holmi vércsikok is igyekeztek le a fejbubjáról! A tablót kiegészítette a rendőr kezében levő hatalmas fakupa, mint »bünjel«! A rendőrbíró minden kérdés nélkül látta a helyzetet, de azért elkezdi a szokásos tempót. — No atyafi, hát maga mit csinált ezzel az emberrel? — Mutat rá a nyilvánvalóan »szenvedő« félre?! — Hát én istálom csak egy kicsit megütögetém, met „lopogata“ — válaszolá a góbé nagy lelki nyugalommal!

Ahajt elszólá magát!

Az egyetemi rektori hivatalból sürgősen hívnak telefonon át valami gyűlésre. Egy-kettőre szedem magam s nagy sietve indulok kifelé! A bejáratnál egy székely legény állit meg, valami levelet szorongatva a kezében. — Istállom én valami *Gyulai* nevű embert keresnék itt? szólit meg tisztességesen. Kezembe veszem a levelet, ránézek a címzésre s amint gondoltam, tényleg az én nevemre szólit! — Nem *Gyulai* ez fiam, hanem „*Gyalui*“ — Az, az, — mondja helyeslően — hogy egye meg a fene! — No Téged is megehet, fiam, mert éppen én vagyok az a *Gyalui*! — Láttam aztán siettemben visszanezve, hogy a legény elképpedt arccal csóválgatja a fejét, hogy ezt az odahazai s bosszuságot kifejező szólásmódot valahogy most nem jó helyen használá!

Megkeresé . . .

A főtér sarkán belém botlott egy jó kötésű székely legényke. Látszik rajta, hogy most jöve be faluról. Meg is szólit. — Istállom, mongya sza meg, hol lakik a böződujfali zsidó fia? — Hát hogy hívják a fiut, apját? — kérdem tőle. — Met én osztán azt mán nem tudom. — Te! ittebben a nagy városban, hogy akarod megtalálni, ha sem a nevét, sem az utcát, sem a házszámot se tudod?! — Mi a sulynak annyi minden nyavalya, hisz odahaza es csak ugy tudják mint én s mégis mindenki megtanázza! — felelé egész természetesen.

Gyalui Farkas dr. esetei Cluj—Kolozsvár.

A mogorva utitárs.

Marci bá' s Panna nén' valami hagyatéki tárgyalásról ballagnak hazafelé Udvarhelyről. Amint a késő délutáni setétedő ködös időben egy utközben hozzájuk csatlakozott utitárs kíséretében áthaladnak a Kalanda tetőn, nagy dideregve érkeznek be jó későre Korondra. A melegben lassanként magukhoz térve, végre a hosszú hallgatás után megszólal az asszony. — Te Marci! ki vala az a csuf »nagyszokmányos« (zekés)? Szégyelheti magát, hogy úgy elmarada, hogy el sem köszöne tőlünk! — Haggy békét a sulyba asszon, met az egy rusnya nagy medve vala s én ejjedtem tisztán megmutujodám mellette. Azét es fartalék feléd, mindig csak feléd, hogy legalább te ne üsmerd meg a példa állattját!

Vinczeffy Sándor.

A torjai „Büdös” a vizsgán.

Zayzon Géza műszaki tanácsosnak Sepsiszentgyörgyön dr. Ilosvay Lajos műegyet. vegyész tanár, a torjai »Büdös« barlang kutatója volt az érettségi biztosa. Az akkori személyi kapcsolatok eredménye volt, hogy aztán mérnöki pályára is lépett. Technikus korában megint összekerült Ilosvayval. A legelső órán névsor olvasás alkalmával Muraközy tanársegéd a nevét németesen »Cájcon«-nak olvasta ki (ritka és szókatlan volt *akkor* a magyar s hát még a *székely* név!) Ilosvay maga igazította helyre mindjárt, hogy *Zajzon*-nak kell kiejteni, mert az *székely* név.

Nemsokára kolokviumra kerül a sor s bizon Zayzon, nem a vegyész-mérnökséget vállalztván speciális szaknak, gyenge előkészüléssel reszkírozta meg az előállást. Rossz jel volt már az is, hogy 5 hallgató már elsuvadt előtte. Addig ő a padban nagy szorongva olvasgatta a jegyzeteket s éppen a záptojásszagu gáz, a kénhidrogén került a szeme elé.

Rá kerülvén a sor, nagy szurkolva áll elő, mert restelte, hogy a pályára irányító, szigoru professor előtt készületlenséget kell elárulnia. Ilosvay mosolyogva nézi az izzadó ifjut s eszébe jut a Székelyföld!

— Nos kedves öcsém! Most maga haza megy Siculiába, felmegy a torjai barlanghoz! Ott az atyafiak tudván, hogy maga technikus, megkérdik, ugyan bizony mitől van ilyen büdös szaga a barlangnak? — Hát a kénhidrogéntől! — Vágja rá hirtelen felszabadult lélekkel Zayzon. — No hát erről beszéljen akkor! — Az előbbi friss olvasgatás hatása alatt, úgy vágja egymás után a mondanivalót, mint Szalai a szappant!

Az eredmény, az Ilosvaynál igen ritka »kitűnő« lett!

Székelyszótár.

Belești—Belfalva Udvarhely m. Dr. Sándorné Nagy Gabriella gyűjtése:

tán — talán,
 immár — már,
 kántál, dajnál — énekel,
 esmég — ismét,
 attól fogvást — attól kezdve,
 szemerkél, szítál — permetező eső,
 éppég — éppen,
 annyiég — annyit (hol a töm-
 lecke ültél annyiég?)
 ángyó — sógornő,
 hivutt — hívott,
 segij — segíts,
 egy hoppra — gyorsan, hamar,
 odájig — addig,
 idébb — közelebb,
 odébb, tovébb, tova — távolabb,
 nyess — nyers,
 mindörökkéig — mindig,
 dobonka — fából készült viz-
 tartó edény,
 kápás — képes, nem kápás, nem
 tudja megcsinálni,
 höngörödzik höngörgözik - gurul,
 tantalug — ügyetlen,
 bingyó — éretlen gyümölcs,
 gunya — ruha,
 körtöve — körte,
 csihány — csalán (Urtica),
 kövecs — kavics,
 decka — deszka,

keszkenő — kendő,
 csürke — csirke,
 kakóca — kicsi kakas,
 kaszaj — rakás (pl. fa),
 » — szalma kazal,
 égybe, ecceribe — azonnal,
 hocca — hozd,
 hájgál — dobál,
 té — tej,
 eisze — azt hiszem,
 dilló — ügyetlen, esetlen,
 eccör máccor — egyszer máskor,
 nyivog — nyávog,
 zuvatol, lefetyel — pletykál.
 erigy hogy menj el — ne tréfálj.
Tomești—Csikszenttamás. Ágoston János gyűjtése.
 pöhödözik — piheg, liheg a fá-
 radságtól, a melegtől,
 bütürmesz — nem alkalmazkodó,
 lehetetlen ember,
 oszpora — egyházi adó pénzbe-
 fizető,
 pléhes — bádogos, pléh — bádog.
 utmutató — rud (tréfás),
 kutya — előljáró,
 lóba dugó — hám,
 emeletes veréb — gólya,
 ojtott nyul — szamar,
 balán — szőke.

Szavak és jó mondások Ditróhodosról. Ábrahám Árpád közlése.

Kosdár — féléves berbécs. Máter — 2 évesnél nagyobb berbécs.
 Üvecs — olyan juh, amelyik még nem fiadzott.

Egy asszony a magasan álló ablakból kihajolva azt mondta: Ha én innen kiesném, Szent Péter még trombitaszóval sem tudna esze-
 szedni onnan! — Egy másik alkalommal megbotlott és elesett! Ennek
 jellemzésére mondta: Olyat suppanék, mint egy közepes ménkő! —
 Nagy betegsége után felépülve azt mondta: Má' má' azt hittem, hogy
 a pap zsebibe kerülök! (azaz meghal s a temetéséből majd a pap huz
 hasznót!) — Mikor a betegsége alatt kérdezték tőle, hogy mi lenne, ha
 meghalna, azt felelte: Hát osztán akkor nem gyötörne a szerelem!

Gergé bá' hasznos tanácsai Gyergyóból.

Édes Ecsém!

Én csak aszondom, hogy:

1. Ne kérj tanácsot attól az urtól, aki télen is kalapba' jár.
2. Ha ittál rágd meg . . . , sohase bánod meg!
3. A kicsi gyermek nyomja a térgyedet, de a nagy gyermek nyomja a szüvedet.
4. Aki sűrűn osztja a tanácsot, attól gyéren kapsz kalácsot.
5. Amelyik fejrénp az arcájára pirosítót tesz, abból jó feleség sohasem lesz.
6. Több bajt okoz az, ami a szájadon kijő, mint ami azon béményen.
7. Kinek félre áll a kalapja, annak hig az eszetokja.
8. Ahol sok az esz, ott sok a bolondság es.
9. Az asszonynak s a macskának benn, a férfinak s a kutyának künn a helye.
10. Kinek korcsma a tanyája, annak pokol a házatája. Amment!

Paál Elek.

Finum »guruzslószer.«

— Rebinén'! A fiam sárgaságba ese. Az Egek Urára kérem, — ha tud — segítsen rajta. — Rég beteg a fiad? — Harmadik hete! — No akkor még tám tudok valamit segíteni. — Ne, egy alma, menj el vele gyorsan a cigányokhoz a falu végére s osztán akár ha pénzétt es — kérj tőlük fekete hajból való kilenc nagyocska tarka tetűt. Az alma belit vájd ki, tedd belé őket a likba s a kivájt belet nyomdd vissza, tedd bé a lerbe, süsd ki és osztán add oda a fiadnak, hogy egye meg. Ha nem látnál javulást, még egy másfélét es megtróbalhacc! Egy jó vastag murkot sutujj ki, az üreget fiad vizelje tele, fedd le és ásd el a földbe. Harmadnap mulva vedd ki, vigyicsd fel ugyanannyi serrel vagy borral, csinálj sárig viaszból poharat s abból arany karika gyűrűn keresztül igya meg a fiad

Ha még e se használna, akkor viheted akármilyen városi ókularis dotkorhoz!!

Korond.

Vinceffy Sándor.

Uj magyar út c. alatt *Zilagy Lajos*, a kiváló író rádió előadásban foglalkozik a tehetségesek felkutatásának a kérdésével. Igen fontos dolog ez a jövőnk érdekében! Csak szeretnénk a megvalósításhoz eszközöket látni, mint ahogy a Homoródmonti unitárius papság, ha szerény keretek közt is, de a példát megmutatta már erre.

Székelyföld kutatása.

Udvarhelyszéki mesterségekről irt egy rajzokkal kiegészített cikket *Haáz Ferenc*, e fiatal jó megfigyelő ethnografus az *Erdélyi Múzeumban* (1939. 365—270) fejezetei: Kászu, Sükő, — Kéreg véka, Siklód, Favilla és gereblye Telekfalva.

Maroshévízi és a Tusnádi szénsavas ásványvizek lerakódásairól közöl értékes mikroszkópia adatokat *Dr. Balogh Ernő* az *Erdélyi Múzeumban* (1939. 378—384.) Fontos megállapítása az opál előfordulása a Tusnádi főkút lerakódásaiban.

A székelykapuk pálmafája kérdését bolygatja meg *Dr. Sebestyén Károly* a *Ethnografia* 1939. 3—4 számában. Ugy gondoljuk, hogy közleménye még nem zárta le a problémánkat!

A boszorkányok gyűlése a magyar néphitben. *Dömötör S.* összefoglaló munkájában *Szabédi* (Marosszék) és *Siklódi* (Udvarhelysz) adatok is vannak közölve. (*Ethnografia* 1939. 3—4. sz.) A Székelyföldön egyebütt nem volna idevaló adat??!

Gombák, gubacsok a Székelyföldről. Moesz Gusztáv dr. a szerkesztőnk által gyűjtött anyagot ismerteti az *Erd. Múzeumban* (1939. 371—376)

A bukovinai székelyfalvak multjából közöl le újabb adatokat *Szabó Attila dr.* az *Erdélyi Helikon* 1939. évi nyári, őszi számaiban.

A tordai sósfürdő vizének elemzését közölte le legújabbán *Macarovici és Popper* a *Bul. Soc. de Stiințe din Cluj IX. fasc 2. 1939.* (*L'analyse de l'eau et du limon provenant du lac et des alentours des „Bains de la Ville de Turda.*)

A korondi fazék címmel jó megfigyelésre valló közgazdasági falutanulmányt ad közzé *Incze Lajos* a *Hitel* 1939, 2. számában.

Székely közmondásokat közöl *Péter János dr.* a *Székely Ujság* f. évi 4. számában.

Székelyföldi hirlaptörténelmi adatok szerepelnek a *dr. Kristóf György* által közölt szép adattárban (Az erdélyi magyar vidéki hirlap-irodalom története a kiegyezésig. Erdélyi Múzeum. 1939. 3 füzet.)

Csik, a keleti fellegvár c. társadalmi tanulmányt közölte le az *Ellenzék* nov. 12. száma. *Venczel József* tollából.

Vallásos néprajzi elemek a székely balladákban cím alatt értékes közlemény jelent meg *Földes Zoltán* feldolgozásában a *Csiki Lapok* 37. számában.

Dögkeselyüket figyeltek meg Maksa közelében a Kézdivásárhelyre vezető országút mellett 1939. okt. közepén, amint egy hullámlakmározta. (*Carpații*, 1939. Nov. szám.)

Irodalom—Lapszemle.

Aranyosvidék most lépett az ötvenedik évfolyamába. Nagy idő ez vidéki viszonylatban. Jelenti erős megvetett munkaterületét, amelynek megteremtése igazán *Boros Elek* 30 éves szerkesztői munkásságának köszönhető. Jelenlegi szerkesztői *Dr. Gál Miklós* és *Magyarósy Zoltán* tartják e színvonalat az idők minden nehézsége dacára is. Öszinte testvéri üdvözetet küldünk, »Aranyosvidék« felé!

A falusi kultúra munkálásáról irt értékes útmutató módozatokat *Zsindelyné Tüdősz Klára*, a magyaros divat fáradhatatlan apostola. (A falu protestáns értelmisége a magyar népi kultúra szolgálatában. — A Budapesti Ref. Teológián 1939. X. 30 án tartott előadást adták ki egy 15 oldalos füzetben a hálás hallgatói)

Erdélyi szemle 1939. évi 11—12 ik száma sok minket érdeklő cikkel jelent meg. (A Bukovinai Józseffalva gyűjtése, — Erdélyi kiállítás *Kovács Kálmán* főigazgató munkásságával. — A 70 éves *Józan Miklós* unit. püspökről és *Gáspár Jenő*ről szóló megemlékezések, — *Gyalay Domokos* nagyszerű székely témája. — Barabás Miklós Céh Kolozsvári kiállítása, hol *Incze Istvánt* s *Kósa Ferenc* szobrai emeli ki főként!)

Erdélyi Magyar Naptár a szokásos anyagán kívül nivós irodalmi anyagával is becsülést szerez a kiadó s közkedvelt *Magyar Nép* c. hetilapunk számára. Igen öröndetes ránknézve a sok székelyföldi vonatkozású közleménye. (Dózsa Dániel, — Bicskázás! — Almási barlang — Csiki főköto — Szegény Zetelaka — Uri ruhák székelyes dísszel, Bányai Edit tervezéseivel, — Boocz István stb.)

A Bolyai család kiváló matematikus tagjainak közelebbi ismeretéhez közöl adatokat *Dr. Szilády Zoltán* s Term. Tud. közlönyben. (1939.—671.)

»Én vagyok az út, igazság és élet.« Az »Egyke« — az »Egyse« kérdést mutatja be igen szemléltető módon *Török Ferenc dr. orvos*. (Székely Ujság. 1939. XII. 24.) A jó pennáju szakembertől szívesen vennők a többi közegészségügyi kérdésünk boncolgatását is!

A *Mi Dalaink* c. rendkívül ügyesen összeállított dalos könyv, amelyben a székely népdalok is szépen vannak képviselve, immár a IV. kiadásában jelent meg. (Ára 15 lei a ref. lelkeszi hivatalok útján beszerezhető. Kiadja az Ifju Erdély, Kolozsvár—Cluj, Calea M. Foch 38.)

Zágoni Aranka György Erd. ref. püspök élete és munkásságát ismerteti *Dr. Janszó Elemér*, a *Kiáltó Szó* ban. (1939. 128—130)

Székely népmeséket adott ki *T. Ferenczy Márcella*. A kiválasztott 14 nép darab igazán gyönyögszeme a székely népmese nagy tömegének. Szívesen látjuk a folytatást is. (Ára 125 lei. Uj Cimborá kiadása, Kolozsvár—Cluj, Str. Baron Pop 5.)

Lármafa.

Sass Antal főesperes lett a székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnázium püspöki biztosa.

Józsa János dr. teológiai tanár, lapunk munkatársa jan. 10 én tartotta székfoglaló előadását a Pázmány Irodalmi Társaságban. A piaristák letelepülési kísérletei Bucurestiben címmel.

Az Erdélyi Muzeum Egylet új tagjai a székelyföldről. A már előzőleg beválasztott *Csiby Andor*, *Vákár József* főesperes után *László Ignác* főesperes, *dr. Fejér Mihály*, *dr. László Dezső*, *dr. Benke Antal* ügyvédek, *Barabássy József* és *Berecz János* főerdőmérnökök, *Bálint Ákos*, és *Balázs Sándor* igazgatók, *dr. Gaál Alajos*, *Csiby Lajos* írókat, *Gaál Ferenc*, *Adler Sándor* és *Nagy Sándort* tüntették ki.

Sikeres nátaestét rendezett a *Kék nefeleks* dalirodalmi társaság *dr. Dávid István* elnök vezetése alatt Sepsiszentgyörgyön okt. 14 én. Fontos kulturumunkát végez ez az újonnan alakult egyesület, ahol mint arra legilletékesebb helyen sorra kerülnek az igazi székelynótáink is.

Egy székely feltaláló vasuti baleset elhárító találmányának világrajóttát egy német mérnök felfedezése alakjában látta meg kilenc év után Csutak Ernő volt banktisztviselő. Ennek az értékes ötletnek a sorsát ismerteti Dobridán László a Magyar Ujság 193. számában.

Veszteségünk: *Darkó Jenő dr.* dálnoki (Háromszék) születésű egyet. tanár Debrecenbe 60 éves korában hunyt el. Értékes klasszikai filológiai munkásságán kitűnt szerető támogatója volt minden székelyügynek! — *Csáky Mihály* gyergyószentmiklósi Gheorghen i. liceumi tanár 55 éves korában távozott el közülünk. nemcsak kiváló geográfus szakember, hanem nemesszívű poéta is volt.

Népviselőtü divat bemutatót rendezett a Pitvar szövetkezet Kolozsváron—Cluj. A Budapesten *Zsindelyné Tüdös Klára* által beindított mozgalom végre itt nálunk is reális kivitelre talált! Tanítványa *Bányai Edit* előkészítő munkálkodása nem volt hiába való fáradság. Az általános elterjedéshez ugyan szükséges lenne a kiállításokról ismert tervezetsorozatnak a kinyomtatására!

Székelyterem avatónnépélyt tartott jan. 21 én az Ifj. Keresztyén Egyesület a székelyanyavárosban. Megható és példátmutató módon gondoskodott az ifjuság e csoportja *dr. Váró György* vezetése alatt, hogy magának stílusos otthont, olvasótermet biztosítson. *Haáz Rezső* ethnografusunk utmutatása mellett maguk az ifjak végezték a szép tulipános diszítések festését. Szeretnénk egyebütt is hasonló öntudatos munkát látni.

Zsögöd községet (Jigodin) Csikszeredához—Mercurea Ciuc csatolták. (Monit. Oficial 1939. VIII. 6)

Tanügyi nyugdíjazások: Az ősszel megkezdődő új iskolai évről több értékes tanügyi munkásunk lépett nyugdíjba elérvén a törvényes korhatárt. *Odorheiu—Székelyudvarhelyen* a róm. kath. főgimnáziumnál Frölich Ottó, a ref. tanítónőképzőnél, Biró Sándor, Czirják Hermin és Nagy Elemér. — *Székelykeresztúron* az unit. főgimnáziumnál, Nagy Lajos és dr. Szolga Ferenc. Valamennyien nemcsak szakmájuknak voltak kiváló művelői, hanem egyben társadalmi életünknek buzgó és értékes munkásai. Távozásuk nagy kár a közoktatásra, hisz valamennyien — hála Istennek — teljes munkaerejükben vannak. Azonban meg vagyunk győződve, hogy a katedrától való távozásuk nem jelenti a munkaterületről való félrevonulásukat, ahol még nagy szükség van rájuk!

Bólyai Ferencnek, a nagy székely matematikusnak a nevét vette fel a jugoszláviai magyar diákok belgrádi egyesülete.

Pártolónk 1940 évre: Adler Sándor Gheorgheni: Róm. kath. el. isk. Ioseni. — Balázs Mózes Cruceni: Balázs Erzs. Dealul. Barthalis Ferenc Făgăraș: Teologia Alba Iulia — Biró István Tâlișoara: Elekes Jenő Sopron. — dr. Köntzey Gerő Cetatea de Baltă: dr. K. Nagy Zoltán Hajduszoboszló. — dr. Török Andor Tg. Secuesc: Székely Nemzeti Múzeum Sf. Gheorghe.

1939 és 1940 évre: Bakóczy Károly: IKE, Népház Helyből, Bertalan Károly Turia, Ref. Főisk. Hail. és Unit. Koll. Cluj.

1939 évre: Gaál Sándor Mercurea-Ciuc: Irgalmas Nővérek Gheorgheni.

Új előfizetőink: Fábian László Gyremete-Remetea, Málnássy Béla Gyszmiklós-Gheorgheni, Vargha Zoltán Medgyes-Medias. — Testvéri szeretettel köszöntjük megértő támogató becsatlakozásukat!

1940 évre. Helyből: Blájer B., Ebert A., Mánya F., Molnár Á., Sebess J. dr., Balázs M. Sf. Gheorghe Daák T., Covasna dr. Ferenczy G., Aita M., Gazd. Iskola I. G. Duca, Gidál B. Bucuresti. — *Gheorgheniből:* Bajna A. (1939—40), Bajna I., Baktay A. (1/2), Csiky I. dr., Deér K. (1939—40), Kujbusz J., Puskás A., R. Kath. Népszövetség (1939—40), Szabó Gy., György J. Valea Stramba Imre B., Band, dr. Kelemen J. Papauti, Kovács K. dr. Mercurea Ciuc, Molnár I. I. G. Duca, — *Lazareá-ról:* Ambrus J. Közbitokosság (1939—40), Petioky F. Sărcaia. Portik Gy., J. Remetea. Takó A. Tămasesti. Uri Kaszió Mercurea Ciuc Wagner J. Abrud, dr. Wicklein Gy. Dsmartin. Zăgoni D. Brateș — *Bp. ről:* Kozma A. (2 p), Kleiner E. dr., Gál I. Győr. — *Gyuláról:* dr. Br. Apor V., Csedő P., Dévényi L., Domokos A., dr. Érsek L., Fogarasi Gy., Hamar A., v. Hamar E., Imre L., József D., dr. Kovács G., Porzsolt F., dr. Tompa Gy., Wertner Jánosné.

1939-re: Adorján F. Petroșani, Biró S. Ditrou, Bónis F. Vlăhița (1938—9), Gelei V. Moritzfeld — *Gheorgheni:* Berecz J., Berkovits M., Dobribán S., Gaál A. dr. (1938—9), Kiss J. — Kósa J. Ditrou, Molnár K. Á., Oravița, Nagy M. Baraolt, Egyet. Növ. Int. Debrecen (1937—8—9), Raffay Gy., Báránd (940+1 P.) — *Bpestről:* Ajtai Kovács G., Csekme M. (150 P.). — *Gyuláról:* Dr. Br. Apor V., Csedő P., Dévényi L., Domokos A., dr. Érsek L., Fogarasi Gy., v. Hamar Á., Hamar E., Imre L., József D., Dr. Kovács G., Dr. Páll G., Porzsolt F., Dr. Tompa Gy., Dr. Révész B., Wertner Jánosné, Zólya M.

Befizetések: dr. Muzsnay Dénes Bp. (10 P.) Feltser M. Valea Strambă (150). Lukács M. I. Lazarea (50).